

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

**УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРОДУКТИВНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ**

Бібліотека спеціаліста АПК “Економічні нормативи”

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОПЛАТИ ПРАЦІ
РОБІТНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ НА ЗБИРАННІ ЗЕРНОВИХ
КУЛЬТУР УРОЖАЮ 2015 РОКУ**

Київ – 2015

УДК 331.2: [631.1:631.55](083.13)"2013"
ББК 65.321-6я82

Бібліотеку засновано в 2000 р.

Автори: І. М. Демчак, О. О. Митченко, О. П. Савицька, М. Ф. Кисляченко, О. М. Носіков, О. С. Філоненко, Т. М. Хоменко.

Рецензенти: *Малік М. Й.*, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік УНАН, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", *Могильний О. М.*, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, Інститут підготовки кадрів ДСЗУ.

Друкується за рішенням вченої ради НДІ "Укראгропромпродуктивність" (протокол № від 2015 р.).

136 **Методичні рекомендації** з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збиранні зернових культур урожаю 2015 року/ І. М. Демчак, О. О. Митченко, О. П. Савицька, М. Ф. Кисляченко та ін. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2015. – 38 с.

ISBN 978-617-613-020-8

Висвітлені основні методичні підходи до розроблення ефективних форм і систем оплати праці на збиранні зернових культур урожаю 2015 року. Системно викладено порядок організації праці на жнивах, встановлення відрядних розцінок та формування ефективної структури заробітної плати. Розроблена тарифна сітка для окремих категорій робітників сільськогосподарських підприємств, наведений приклад розрахунку відрядних розцінок та додаткової оплати праці на збиранні урожаю зернових культур.

Рекомендовано для керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств усіх організаційно-правових форм власності і господарювання, органів управління та виборних органів профспілки, викладачів, аспірантів та студентів аграрних навчальних закладів III – IV рівнів акредитації.

УДК 331.2: [631.1:631.55](083.13)"2013"
ББК 65.321-6я82

Без права перевидання. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в інформаційному продукті, для освітніх або некомерційних цілей вирішується без отримання попередньої письмової згоди власників авторського права за умови посилання на його повну бібліографічну назву згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Відтворення або використання матеріалу, що міститься в даному інформаційному продукті, для перепродажу, інших комерційних цілей або угод (договорів) на розробку науково-дослідних робіт забороняється без отримання попередньої письмової згоди власників авторського права. Ці умови відносяться і до видань попередніх років. Заявку на отримання такого дозволу слід направляти науково-організаційному відділу НДІ "Укראгропромпродуктивність" за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 2 або електронною поштою uapp_god@ukr.net; 207865@ukr.net.

ISBN 978-617-613-020-8

© І. М. Демчак, О. О. Митченко,
О. П. Савицька, М. Ф. Кисляченко та ін.

Науково-практичне видання

Демчак Іван Микитович,
Митченко Олександр Олександрович,
Савицька Олена Петрівна,
Кисляченко Михайло Федорович та ін.

Методичні рекомендації з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збиранні зернових культур урожаю 2015 року

Відповідальна за випуск О. О. Митченко

Редактор Г. Г. Руденко

Комп'ютерне складання та верстання О. С. Філоненко

Освещены основные методические подходы к разработке эффективных форм и систем оплаты труда на уборке зерновых культур урожая 2015 года.

Системно изложен порядок организации труда на жатве, установления сдельных расценок и формирования эффективной структуры заработной платы. Разработаны конкретные расчеты сдельных расценок, установления доплат и надбавок

Basic methodical approaches are expounded to development of effective forms and systems of payment of labor on cleaning up of corn cultures of harvest 2015 years.

The order of organization of labor is system expounded on reaping, establishment of piece-rate rates and forming of effective structure of remuneration of labor. Worked out tariff net for the separate categories of working agricultural enterprises, made an example of calculation of piece-rate rates and additional remuneration of labor on the harvest of grain-crops.

Підп. до друку 15.05.2015   Формат 84x108 1/32.   Папір друкарський №2.
Гарнітура Times New Roman.   Друк. офсетний   Ум. друк. арк. 3.7.
Обл.-вид. арк. 3,9.   Тираж 300 прим.   Зам. №

Український науково-дослідний інститут продуктивності
агропромислового комплексу Міністерства аграрної
політики та продовольства України.
03035, Київ-35, Солом'янська площа, 2.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДК № 1375 від 28.05.03

Зміст

Вступ	.....	4
Розділ 1.	Основи організації та оплати праці на збиранні зернових культур.....	5
1.1	Визначення розмірів заробітної плати та норм праці робітникам, зайнятим на збиранні зернових культур.....	6
1.2	Організація праці на збиранні зернових культур.....	14
1.3	Визначення тарифних ставок, відрядних розцінок та додаткової оплати праці на збиранні врожаю зернових культур.....	22
Розділ 2.	Оплата праці робітників, зайнятих на обробці зерна на токах.....	31
Розділ 3.	Натуральна оплата праці на збиранні урожаю	35
	Список літератури.....	36

ВСТУП

Збирання врожаю – найвідповідальніший період у виробничій діяльності будь-якого сільськогосподарського підприємства, оскільки від організації проведення жнив значною мірою залежить ефективність господарської діяльності кожного підприємства.

Підготовка та проведення жнив має супроводжуватися розробкою організаційних заходів, які б включали питання ефективної організації праці та формування мотиваційного механізму за якісні і кількісні показники роботи. Зокрема, збирання зернових у стислі строки при мінімальних втратах продукції потребує чіткої організації роботи всіх складових, задіяних у цьому складному технологічному процесі. Кожен працівник, зайнятий на збиранні зернових культур заздалегідь повинен бути ознайомлений з виробничим (сезонним) завданням, умовами праці і відпочинку, графіком роботи, умовами та розмірами матеріального стимулювання.

Розробка таких заходів особливо актуальна в сучасних умовах господарювання, коли на значній частині підприємств не вистачає необхідних технічних засобів та кваліфікованих кадрів механізаторів.

Враховуючи особливо важливе значення проведення збирання врожаю зернових культур у стислі строки і без зайвих втрат, режим праці і відпочинку робітників, умови та розмір їх оплати праці на підприємствах усіх організаційно-правових форм власності повинні визначатися з фактичних умов та способів проведення збиральних робіт, характеру хлібостою, наявної спеціальної зернозбиральної техніки, транспортних засобів тощо.

Базою для розрахунку оплати праці на збиранні врожаю є норми і положення з оплати праці, визначені у колективному договорі.

У свою чергу зазначені норми не можуть бути нижчими, ніж передбачено Галузевою угодою, укладеною між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців "Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України" і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014 – 2016 рр.

8. Методичні положення та норми продуктивності і витрати палива на збиранні сільськогосподарських культур/ В. С. Пивовар, Л. В. Кукса, М. Ф. Кисляченко та ін. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2010. – 264 с.
9. Методичні положення та норми виробітку на ручних роботах у рослинництві/ І. М. Демчак, М. Ф. Кисляченко, І. В. Лобастов та ін. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2011.– 672 с
10. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 2. „Сільське господарство та пов'язані з ним послуги”/ В.В. Вітвіцький, І.М. Демчак, З.С. Жоган та ін. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2005. – 256 с.
11. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1, Розділ 2 „Професії робітників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності”/ Л.М. Бережна, Н.А. Міщенко, Г.В. Овсеєнко та ін. – Краматорськ: Центр продуктивності, 2005. – 331 с.
12. Рекомендації з оплати праці робітників сільськогосподарських підприємств на збиранні зернових культур врожаю 2006 року/ В. В. Вітвіцький, З. М. Метельська, Н. А. Павлюк, С. В. Родина, О. П. Савицька – К: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2006. – 32 с.
13. Методичні положення та норми продуктивності і витрати палива на збиранні сільськогосподарських культур/І. М. Демчак, В. О. Завалевська, В. С. Пивовар, М. Ф. Кисляченко та ін. – К.: НДІ «Ук-рагропромпродуктивність». 2014. – 272 с.

Список літератури

1. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 1040 с.
2. Закон України "Про оплату праці" від 24 березня 1995 р. № 108/95-ВР
3. Закон України „Про Державний бюджет України на 2015 рік” від 28.12.2014 № 80-VIII.
4. Галузева угода між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців "Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України" і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014–2016 роки. – К.: 2014. – 56 с.
5. Організаційно-методичні основи формування додатків до колективного договору по оплаті та нормуванню праці в аграрному виробництві/ В. В. Вітвіцький, А. Є. Величко, З. М. Метельська та ін. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2004. – 288 с.
6. Методичні рекомендації щодо підвищення вартості робочої сили в сільському господарстві та подолання міжгалузевої і міжрегіональної диференціації в оплаті праці / І. М. Демчак, Г. М. Адаменко, В. В. Петрик, В. П. Слупський, О. С. Філоненко. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2010. – 32 с.
7. Тарифікація механізованих та ручних робіт у сільському господарстві/ В. В. Вітвіцький, З. М. Метельська, М. Ф. Кисляченко. – К.: НДІ „Укראгропромпродуктивність”, 2009. – 128 с.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ЗБИРАННІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Відповідно до ст. 96 КЗпП України форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, ставки, схеми посадових окладів, умови запровадження та розміри надбавок, доплат, премій, винагород та інших заохочувальних, компенсаційних і гарантійних виплат встановлюються підприємствами, установами, організаціями самостійно у колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством, генеральною та галузевими (регіональними) угодами.

Якщо колективний договір на підприємстві, в установі, організації не укладено, власник або уповноважений ним орган зобов'язаний погодити ці питання з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником), що представляє інтереси більшості працівників, а у разі його відсутності – з іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом.

Конкретні розміри тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок робітникам, посадових окладів службовцям, а також надбавок, доплат, премій і винагород встановлюються власником або уповноваженим ним органом з урахуванням вимог, передбачених частиною другою цієї статті.

Власник або уповноважений ним орган чи фізична особа не має права в односторонньому порядку приймати рішення з питань оплати праці, що погіршують умови, встановлені законодавством, угодами, колективними договорами.

Оплата праці працівників здійснюється в першочерговому порядку. Всі інші платежі здійснюються власником або уповноваженим ним органом після виконання зобов'язань щодо оплати праці.

Основою для розрахунку оплати праці на збиранні урожаю є норми і положення з оплати праці, визначені у колективному договорі.

Зазначені норми не можуть бути нижчими, ніж передбачено Галузевою угодою, укладеною між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців "Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України" і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014 – 2016 рр.

Норми колективного договору, що допускають оплату праці нижче від норм, визначених цією Угодою, але не нижче від державних норм і гарантій в оплаті праці, можуть застосовуватись лише тимчасово на період подолання фінансових труднощів підприємства терміном не більше як шість місяців.

1.1. Визначення розмірів заробітної плати та норм праці робітникам, зайнятим на збиранні зернових культур

В основу розрахунків встановлення розмірів заробітної плати та норм продуктивності праці працівникам на збиранні зернових культур урожаю 2015 р. повинні бути покладені мінімальні державні та галузеві гарантії з оплати праці, тарифна сітка, умови та розміри матеріального стимулювання, визначені в колективному договорі підприємства, тарифні розряди робіт та норми продуктивності праці.

У Галузевій угоді, укладеній між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців "Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України" і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014–2016 роки, сторони встановили мінімальний гарантований розмір тарифної ставки робітника, який виконує просту роботу, що не вимагає кваліфікації, за повністю виконану місячну норму праці (обсяг робіт) на госпрозрахункових підприємствах, а також у навчально-дослідних

РОЗДІЛ 3. НАТУРАЛЬНА ОПЛАТА НА ЗБИРАННІ УРОЖАЮ

Відповідно до п. 21 чинної Галузевої угоди заробітна плата на всіх підприємствах незалежно від форм власності виплачується у грошовій формі.

Забороняється виплата заробітної плати у формі боргових зобов'язань, розписок або в будь-яких інших формах.

Як виняток, за бажанням працівників, колективним договором може передбачатися часткова виплата заробітної плати натурою, але не більш як 30 % нарахованої в грошовій формі, за цінами, що не перевищують собівартості продукції.

При вирішенні цього питання кожне підприємство має виходити з конкретних умов та власних економічних можливостей. Основними критеріями при визначенні розмірів натурального фонду є рівень виробництва продукції, забезпечення потреб громадського виробництва, розумна потреба працівників у тому чи іншому виді продукції, спеціалізація підприємства тощо.

Крім того, в п. 5.22 визначено, що на підприємствах може здійснюватися продаж продукції, товарів чи надання послуг в рахунок заробітної плати, виключно за бажанням працівника, без жодного примусу за справедливими і розумними цінами, встановленими не з метою одержання прибутку, а в інтересах працівника, на умовах, встановлених в колективному договорі [4].

Порядок формування фонду натуральної оплати, співвідношення між грошовою і натуральною формами виплат, перелік видів продукції, якими будуть здійснюватися виплати (крім заборонених чинним законодавством), ціни для обчислення натурпродукції, терміни виплати натуроплати встановлюються в колективному договорі.

1	2	3	4	5	6	7
Затарювання зрна в мішки із зв'язуванням: легковагового ваговитого	т "	5,5 7,0	II II	58,38 58,38	10,64 8,34	Піднести мішки, затарити зерно, зав'язати, віднести вбік
Затарювання зрна в мішки із зв'язуванням і зважуванням: легковагового ваговитого	" "	4 5	III III	64,26 64,26	16,07 12,85	Роботу виконують два робітники: перший тримає мішок, другий сорює зерно, другий сорює зерно. Потім зав'язати мішок і зважити (норма розрахована на одного працівника)
Розтарювання зерна	"	15	II	58,38	3,89	Розшити мішок ножицями, висипати зерно
Затарювання прогретого зерна: легковагового ваговитого	" "	3 3,5	V IV	83,02 72,31	27,67 20,66	Протрусене зерно совком і відтарити в мішки (роботу виконують у респіраторі, норма розрахована на одного працівника)

На зазначених у табл. 2.1 і 2.2 роботах з метою стимулювання високопродуктивної праці доцільно запровадити додаткове стимулювання. Зокрема, нараховування оплати праці за роботу, виконану понад змінну норму, провадити за підвищеними розцінками.

Після закінчення роботи та при якісному її виконанні працівникам доцільно встановити додаткове стимулювання, наприклад, нараховувати премію у розмірі 15–20 % від заробітної плати, отриманої на зазначених роботах.

та інших госпрозрахункових підрозділах аграрних закладів освіти у розмірі не меншому від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством України.

У ст. 8 Закону „Про державний бюджет України на 2015 р.” затверджена мінімальна заробітна плата на 2015 рік:

у місячному розмірі: з 1 січня – 1218 гривень;

у погодинному розмірі: з 1 січня – 7,29 гривні.

Отже, з 1 січня 2015 р. тарифна ставка робітника, який виконує просту роботу, що не вимагає кваліфікації, за повністю виконану місячну норму праці (обсяг робіт) становить 1218 грн, або 7,29 грн/год.

Враховуючи, що у вищезазначеній Галузевій угоді розмір тарифної ставки робітника I розряду з нормальними умовами праці, як базовий для формування тарифної сітки (схеми посадових окладів фахівців) установлений не нижче 105 % від розміру мінімальної заробітної плати, визначеної законодавством за умови виконання місячної (годинної) норми праці, мінімальний гарантований розмір тарифної ставки робітника I розряду, для прикладу, з 1 січня 2015 р. становить 1279 грн в розрахунку на місяць (1218 грн x 1,05), або 7,65 грн (7,29 x 1,05) в розрахунку за годину.

Нормою Галузевої угоди також є мінімальні гарантовані розміри годинних тарифних ставок окремих категорій робітників сільськогосподарських підприємств та коефіцієнти міжрозрядних співвідношень.

Визначені в ній мінімальні гарантовані розміри годинних тарифних ставок для трактористів-машиністів становлять основу для розрахунку відрядних розцінок для робітників, які працюють на збиранні зернових культур (табл. 1.1.1).

Таблиця 1.1.1

Мінімальні гарантовані розміри годинних тарифних ставок та коефіцієнти міжрозрядних співвідношень окремих категорій робітників підприємств сільського господарства

(норма Галузевої угоди на 2014 – 2016 рр.)

Категорії працівників	Розряди робіт						Мінімальні коефіцієнти співвідношень тарифних ставок за видами виконуваних робіт до тарифної ставки робітника I розряду
	I	II	III	IV	V	VI	
Коефіцієнти міжрозрядних співвідношень	1,00	1,09	1,20	1,35	1,55	1,80	
На ручних роботах у рослинництві з 1 січня 2015 р.	7,65	8,34	9,18	10,33	11,86	13,77	1,00
Трактористи-машиністи: I група							
з 1 січня 2015 р.	8,95	9,75	10,74	12,08	13,82	16,11	1,17
II група							
з 1 січня 2015 р.	9,86	10,75	11,83	13,31	15,28	17,75	1,29
III група							
з 1 січня 2015 р.	10,86	11,84	13,03	14,66	16,83	19,55	1,42

Необхідним для визначення умов та розмірів оплати праці на збиранні зернових культур є встановлення тарифного розряду роботи та обґрунтованих норм праці на кожен вид робіт. Тарифні розряди робіт визначені у „Довіднику з тарифікації механізованих і ручних робіт у сільському, водному і лісовому господарстві” [8]. На механізованих роботах тарифні розряди робіт диференціюються за трьома групами

Таблиця 2.2

Приклад розрахунку норми праці та розцінки на оплату праці робітників, зайнятих на ручних роботах на токах [10]

Назва роботи	Одиниця виміру	Норма праці за 7 год розряд	Тарифний розряд	Тарифна ставка, грн	Розцінка, ка, грн	Короткий зміст технології і організації праці
1	2	3	4	5	6	7
Перелопачування зерна:						
вагитого на току	т	15	II	58,38	3,89	Перелопатити зерно дерев'яною лопатою, повертаючи нижній шар наверх
у зерносовиш	"	10	II	58,38	5,83	Згорнути лопатою в бург зерно, розсіпане шаром 25 – 30 см
Кагагування зерна на току	"	20	II	58,38	2,92	Зняти з бурталістиленову плівку розгорнути дерев'яною лопатою бург, розстелити шаром 15–20 см
Розгортання бурта для просушування зерна	"	25	II	58,38	2,34	Перекидати лопатою зерно в одне місце на відстань до 5 м
Перекидання зерна в зерносовищі	"	7,5	II	58,38	7,78	Підмести зерносовище і проходи, затарити зерно в мішки
Очищення зерносовища від залишків зерна без віднесення	м ²	690	I	53,55	0,08	

Таблиця 2.1

Приклад розрахунку норми праці та розцінок на оплату праці на обробці зерна зерноочисними агрегатами ЗАВ-20, ЗАВ-40 (Р8-5ЦСМ-25, Р8-5ЦСМ-50)

Вологість матеріалу, що надходить, %		Культура													
		Засміче-ний матеріал, що надходить, %		пшениця, горох		ячмінь		жито		овес, гречка		соняшник		просо	
		норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т	норма праці, т	роз-цінка, грн/т
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14			
ЗАВ-20 Продовольче зерно (тарифна ставка –82,81 грн (11,83 x 7) за 7-годинну змінну норму праці)															
17,1-19,0	15,1-20	59	1,40	56	1,48	53	1,56	41	2,02	29	2,86	18	4,60		
19,1-21,0	15,1-20	50	1,66	48	1,73	46	1,80	35	2,37	25	3,31	15	5,52		
ЗАВ-20 Насіннєве зерно (тарифна ставка –82,81 грн за 7-годинну змінну норму праці)															
17,1-19,0	15,1-20	42	1,97	40	2,07	38	2,18	29	2,86	21	3,94	13	6,37		
19,1-21,0	15,1-20	36	2,30	34	2,44	32	2,59	25	3,31	18	4,60	11	7,53		
ЗАВ-40 Продовольче зерно (тарифна ставка –93,17 грн (13,36 x 7) за 7-годинну змінну норму праці)															
17,1-19,0	15,1-20	133	0,70	126	0,74	120	0,78	93	1,00	67	1,39	40	2,33		
19,1-21,0	15,1-20	114	0,82	108	0,86	103	0,90	80	1,16	57	1,63	34	2,74		
ЗАВ - 40 Насіннєве зерно (тарифна ставка –93,17 грн за 7-годинну змінну норму праці)															
17,1-19,0	15,1-20	69	1,35	65	1,43	62	1,50	48	1,94	34	2,74	20	4,66		
19,1-21,0	15,1-20	59	1,58	56	1,66	53	1,76	41	2,27	29	3,21	17	5,48		

тракторів. Одна і та ж робота може тарифікуватися різними розрядами залежно від того, до якої групи тракторів і самохідних машин належать механізми, якими проводяться збиральні роботи.

До I групи включено трактори класу тяги до 1,4 і потужністю до 73,5 кВт (107 к.с.), а також навантажувачі та інші машини з подібною потужністю двигуна; до II – трактори класу тяги від 1,4 до 2,0 (включно) і потужністю двигуна: гусеничні – до 73,5 кВт, колісні –73,5 – 95,5 кВт (130 к.с.); екскаватори з місткістю ковша до 0,65 м³ включно, а також бульдозери, навантажувачі, комбайни та інші машини з такою ж потужністю двигуна; до III – трактори класу тяги понад 3,0 і потужністю двигуна: гусеничні – 73,5 кВт і вище, колісні – 95,5 кВт і вище, екскаватори з місткістю ковша понад 0,65 м³, а також бульдозери, навантажувачі, комбайни та інші машини з такою ж потужністю двигуна.

Наприклад, скошування гречки та інших культур валковими жниварками у складі агрегату й універсальними жниварками з тракторами, які належать до I групи, тарифікується за 4 розрядом, а тракторами, що належать до II групи, – за 5 розрядом.

Норми продуктивності праці на всі види механізованих і ручних робіт містяться в нормативних збірниках „Методичні положення та норми продуктивності і витрат палива на збиранні сільськогосподарських культур” [9] і „Методичні положення та норми виробітку на ручних роботах у рослинництві” [10], розроблених Українським науководослідним інститутом продуктивності агропромислового комплексу Міністерства аграрної політики та продовольства України, виданих у 2005, 2010, 2011 та 2014 рр. У них також наведені тарифні розряди робіт.

У збірнику „Методичні положення та норми продуктивності і витрат палива на збиранні сільськогосподарських культур” передбачено, що при встановленні норми продуктивності враховано, що до обов’язків тракториста-машиніста, зайнятого на збиранні зернових культур, крім основної роботи, входить щозмінне технічне обслуговування та інші підготовчо-заклучні роботи, контроль за скошуванням, підбиранням валків та вивантаженням урожаю, перевірка якості робо-

ти, регулювання, очищення робочих органів агрегату протягом зміни. Збиральний агрегат не повинен простоювати через відсутність транспорту для відвезення зерна та соломи (при збиранні подрібненої соломи у причепи) тощо.

Перед початком збирання експрес-методом визначають диференційовані нормоутворюючі чинники – урожайність і солонистість конкретної культури, ступінь її полеглості. Далі знаходять норму продуктивності стосовно марки комбайна і ширини захвату з урахуванням способу (підбирання валків або пряме комбайнування) і технології збирання незернової частини врожаю.

Норми продуктивності і витрат палива розраховані на нормальні умови збирання прямостоячих незабур'ячених посівів, що мають вологість до 20 % зернової маси.

Якщо зернові культури прямостоячі, чисті від бур'янів і вологість зернової маси становить до 20 %, то норми не коригуються.

Якщо збирання зернових культур проводиться у складних умовах (полеглі і забур'янені зернові культури, з підвищеною вологістю рослинної маси тощо), то при розрахунку норм необхідно застосовувати поправочні коефіцієнти.

Для уточнення норм користуються такими формулами:

$$N_{\text{п}} = N_{\text{пз}} \times K_{\text{в.з}}, \quad (1.1)$$

$$N_{\text{п}} = N_{\text{пз}} \times K_{\text{п}}, \quad (1.2)$$

де $N_{\text{п}}$ – норма продуктивності, яка відповідає конкретним важким умовам збирання; $N_{\text{пз}}$ – норма продуктивності, затверджена в господарстві з урахуванням сталих і диференційованих нормоутворюючих чинників; $K_{\text{в.з}}$ – загальний поправочний коефіцієнт, що враховує одночасно вологість рослинної маси та її забур'яненість; $K_{\text{п}}$ – поправочний коефіцієнт, який враховує полеглість стеблостою.

При збиранні полеглих зернових продуктивність комбайнів зменшується за рахунок того, що комбайнерам доводиться знижувати

РОЗДІЛ 2. ОПЛАТА ПРАЦІ РОБІТНИКІВ, ЗАЙНЯТИХ НА ОБРОБЦІ ЗЕРНА НА ТОКАХ

Комплекс робіт на збиранні врожаю зернових культур включає не лише збирання, а й обробку зерна на зерноочисних агрегатах, ручні роботи на токах. Тому для працівників, які працюють на зазначених роботах, важливо також визначити ефективні форми та системи оплати праці.

Нині найбільш поширеним агрегатом на очищенні зерна є зерноочисний агрегат ЗАВ-20, ЗАВ-40 (Р8-5ЦСМ-25, Р8-5ЦСМ-50), який обслуговує машиніст.

Оплата праці машиніста, що обслуговує ЗАВ-20, ЗАВ-40, СЗМ-50, (II група) провадиться за III розрядом тарифної сітки трактористів-машиністів і становить 82,81 грн (11,83 грн x 7 год) за виконану норму, а якщо продуктивність лінії понад 20 т/год – за IV розрядом тарифної сітки трактористів-машиністів – 93,17 грн (13,31 грн x 7 год) за виконану норму. Норми виробітку розроблені на семигодинну робочу зміну з розрахунку виходу продукції після обробки, обчисленої в тоннах.

Приклад розрахунку відрядних розцінок на очищенні зерна та на токах наведено в табл. 2.1 і 2.2.

виконується якісно понад установлену змінну норму, оплачують за подвійними або підвищеними розцінками.

Ефективно зарекомендувала себе практика стимулювання за виконання сезонного завдання у визначені строки. Приклад такого стимулювання наведено в табл. 1.3.4. При стимулюванні механізаторів на збиранні урожаю особливу увагу доцільно приділяти зацікавленості працівників у зменшенні втрат і підвищенні якості збирання врожаю.

Для цього можна застосовувати додаткові виплати за зниження втрат зерна порівняно з контрольним обмолотом. Контрольні показники урожайності (на основі актів контрольної і фактичної урожайності) і розміри доплати встановлюють на кожному підприємстві з урахуванням конкретних умов.

Таблиця 1.3.4

Приклад розрахунку додаткової оплати за виконання сезонного завдання на збиранні зернових, %

Виконання сезонного завдання	Доплата до загального фонду оплати праці, нарахована на збиранні зернових
100	10
До 110	15
До 115	20
Понад 120	30

Сільськогосподарські підприємства усіх форм власності, крім зазначеної оплати, можуть застосувати преміювання за окремі показники роботи. Сума премії, визначена одному працівнику за виконання певних показників роботи, максимальними розмірами не обмежується.

робочу швидкість у місцях полягання рослин, вибирати напрямок руху збирального агрегату для повноти збирання.

Норму продуктивності на збиранні полеглих зернових максимально знижувати висоту зрізу рослини уточнюють за допомогою поправочного коефіцієнта і визначають за формулою:

$$H_n = H_{пз} (f + f_n \times i_n), \quad (1.3)$$

де f – частина прямостоячих зернових до їх скошування; f_n – частина полеглих зернових до їх скошування; i_n – поправочний коефіцієнт на нерівномірність стеблостою.

Поправочний коефіцієнт на полеглисть ниви дорівнює:

$$K_n = f + f_n \times i_n, \quad (1.4)$$

Якщо полегли зернові скошені у валки, то при їх підбиранні й обмолочуванні продуктивність комбайна також знижується і визначається за формулою:

$$H_n = H_{пз}(f + f_n \times i_n), \quad (1.5)$$

де f – частина прямостоячих зернових до їх скошування; f_n – частина полеглих зернових до їх скошування; i_n – поправочний коефіцієнт на нерівномірність валків.

У випадку збирання вологих і забур'янених посівів норму продуктивності уточнюють за допомогою об'єднаного поправочного коефіцієнта (табл. 1.1.2).

Таблиця 1.1. 2

Поправочні коефіцієнти до норми продуктивності праці на вологість (v_p), забур'яненість (ϵ) і соломистість (δ_c) зернових культур ($K_{в,з}$)

Вологість рослинної маси (v_d), %	Забур'яненість, (ϵ), %	Соломистість (δ_c) зернових, співвідношення				
		до 1,0	1,0–1,4	1,4–1,8	1,8–2,2	понад 2,2
До 10	0	1,10	0,92	0,82	0,75	0,68
	До 10	1,00	0,85	0,77	0,72	0,66
	11–25	0,91	0,79	0,73	0,69	0,64
	26–35	0,82	0,74	0,69	0,66	0,62
	36–45	0,76	0,69	0,65	0,63	0,60
	46–55	0,70	0,65	0,62	0,60	0,58
	56–65	0,65	0,62	0,60	0,58	0,56
11–17	0	1,20	1,00	0,92	0,83	0,75
	До 10	1,10	0,93	0,84	0,79	0,73
	11–25	1,00	0,86	0,80	0,75	0,70
	26–35	0,90	0,81	0,76	0,72	0,67
	36–45	0,83	0,76	0,73	0,71	0,65
	46–55	0,76	0,72	0,67	0,66	0,63
	56–65	0,71	0,67	0,65	0,64	0,62
18–22	0	1,35	1,10	0,98	0,90	0,82
	До 10	1,20	1,02	0,92	0,86	0,79
	11–25	1,08	0,94	0,87	0,82	0,76
	26–35	0,98	0,88	0,82	0,78	0,74
	36–45	0,90	0,83	0,78	0,75	0,71
	46–55	0,83	0,78	0,74	0,72	0,69
	56–65	0,77	0,73	0,71	0,69	0,67
23–27	0	1,20	0,98	0,87	0,80	0,72
	До 10	1,11	0,90	0,81	0,76	0,70
	11–25	0,96	0,84	0,77	0,73	0,67
	26–35	0,87	0,78	0,73	0,69	0,65
	36–45	0,80	0,73	0,69	0,67	0,63
	46–55	0,74	0,69	0,64	0,63	0,61
	56–65	0,68	0,65	0,63	0,61	0,60
28–32	0	0,96	0,73	0,69	0,64	0,58
	До 10	0,85	0,72	0,65	0,61	0,56
	11–25	0,77	0,67	0,61	0,58	0,54
	26–35	0,70	0,62	0,58	0,56	0,52
	36–45	0,64	0,59	0,55	0,53	0,51
	46–55	0,59	0,55	0,53	0,61	0,49
	56–65	0,55	0,52	0,50	0,49	0,48
33–37	0	0,70	0,57	0,50	0,47	0,42
	До 10	0,62	0,52	0,47	0,44	0,41
	11–25	0,56	0,49	0,45	0,42	–
	26–35	0,51	0,46	0,42	0,40	–
	36–45	0,47	0,43	0,40	–	–
	46–55	0,43	0,40	–	–	–
	56–65	0,40	–	–	–	–

– при погодинній оплаті праці – у подвійному розмірі встановленої тарифної ставки (окладу).

У разі, якщо робота у святкові і неробочі дні проводиться понад норму робочого часу (у разі відмови працівника від іншого дня відпочинку), оплата здійснюється як за надурочну роботу.

Оплата у зазначеному розмірі провадиться за години, фактично відпрацьовані у вихідні, святкові і неробочі дні.

За бажанням працівника, який працював у святковий і неробочий день, йому може бути наданий інший день відпочинку.

Вищезазначені доплати та підвищена оплата провадяться і для робітників, які працюють у режимі підсумованого обліку робочого часу.

При запровадженні на підприємстві підсумованого обліку робочого часу в розділ колективного договору "Оплата праці" або "Положення про оплату праці" необхідно включити й особливості оплати праці при застосуванні такого режиму праці.

Зокрема, відповідно до ст. 106 КЗпП у разі підсумованого обліку робочого часу оплачуються як надурочні всі години, відпрацьовані понад встановлений робочий час в обліковому періоді.

Якщо на сільськогосподарському підприємстві запроваджено обліковий період тривалістю рік, у кінці кожного місяця нараховують працівникам належну їм заробітну плату згідно з чинними умовами оплати праці: нарахування основної заробітної плати, доплат і надбавок, у тому числі за роботу в нічний та вечірній час, святкові і неробочі дні тощо, а після закінчення облікового періоду за наявності надурочних годин надурочну роботу оплачують згідно з чинним законодавством.

Ефективність роботи на збиранні зернових значною мірою залежить від додаткового матеріального стимулювання. Крім зазначеної оплати, підприємства відповідно до умов колективного договору встановлюють інші види додаткової оплати

Зокрема, ефективним видом матеріального стимулювання є встановлення додаткової оплати за перевиконання змінних норм продуктивності або сезонних завдань. Окремі підприємства роботу, яка

категорій "В", "С", "D" та "Е", а також безперервний стаж роботи водієм II класу на даному підприємстві – не менше двох років.

При оплаті праці працівників, зайнятих на збиранні зернових культур, необхідно враховувати, що відповідно до чинної Галузевої угоди за роботу в нічний час встановлюється доплата в розмірі 40 % від годинної тарифної ставки (посадового окладу) за кожну годину роботи в нічний час, нічним вважається час з 22 год до 6 год ранку. За роботу у вечірній час (з 18 до 22 год) встановлюється доплата у розмірі 20 % від годинної тарифної ставки (окладу, посадового окладу) за кожну годину роботи у вечірню зміну.

Наприклад, тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва (комбайнер), який працював на збиранні озимої пшениці прямим комбайнуванням з укладанням соломи комбайном "Єнісей-950" згідно з обліковим листом тракториста-машиніста (ф. № 67) відпрацював 91 год, з них 28 год у вечірній час. Його заробіток за годинною тарифною ставкою за цей період становить 2422,42 грн (91 год x 26,62 грн).

Крім нарахованої оплати за відрядними або прогресивно зростаючими розцінками, трактористу-машиністу сільськогосподарського виробництва (комбайнеру) належить нарахувати обов'язкові доплати та надбавки, визначені Галузевою угодою:

- за інтенсивність – 12 % (2422,42 x 0,12 = 290,69 грн);
  - за високу професійну майстерність – 24 % (2422,42 x 0,24 = 581,38 грн);
  - за класність (I клас) – 20 % (2422,42 x 0,2 = 484,48 грн);
  - за роботу у вечірній час – 20 % (28 год x 26,62 x 0,20 = 149,07 грн);
- Загальна сума зазначених доплат і надбавок дорівнює 1505,62 грн.

Відповідно до 5.16 чинної Галузевої угоди роботи на збиранні зернових культур (як і на виконанні інших робіт) у вихідні, святкові і неробочі дні, чи день, який є для працівника вихідним, оплачується працівникам у подвійному розмірі:

- при відрядній формі оплати праці – за подвійними відрядними розцінками;

Наприклад, на підприємстві для нормальних умов на скошуванні зернових колосових у валки агрегатом МТЗ-80 із жнивваркою ЖВП-6,4 з урахуванням характеру хлібостою на III групі поля встановлена змінна норма продуктивності – 19,2 га.

Перед початком збиральних робіт при обстеженні площ складений акт про те, що вологість рослинної маси (v_{δ}) перевищує нормальну і становить 19 %, забур'яненість (ϵ) – 35 %, а солонистість (δ_c) – 1,3.

Згідно з актом норма продуктивності має бути скоригована за формулою: $N_{п} = N_{пз} \times K_{в.з.}$ (19,2 га x 0,88 = 16,89 га).

За наявності полеглості норми коригують за допомогою поправочного коефіцієнта $K_{п}$ (табл. 1.1.3).

Таблиця 1.1.3

Поправочні коефіцієнти до норми продуктивності праці на полеглість зернових культур ($K_{п}$)

Площа полеглого стеблостою, %	Поправочний коефіцієнт	Площа полеглого стеблостою, %	Поправочний коефіцієнт
Пряме комбайнування		Підбирання валків	
До 4	1,00	Менше 5	1,00
5–12	0,95	6–15	0,98
13–20	0,90	16–25	0,96
21–28	0,85	26–35	0,94
29–36	0,80	36–45	0,92
37–44	0,75	46–55	0,90
45–52	0,70	56–65	0,87
56–60	0,65	66–75	0,84
61–68	0,60	76–85	0,81
60–76	0,55	86–95	0,78
77–84	0,50	Понад 96	0,75
85–92	0,45		
93–100	0,40		

Якщо стеблостій полеглий, вологий і забур'янений, то спочатку визначають загальний коефіцієнт на вологість і забур'яненість ($K_{в.з.}$), а потім коефіцієнт на полеглість ($K_{п}$). Встановлену за збірником норму продуктивності коригують за меншим значенням одного з коефіцієнтів. Зробити одночасно дві поправки до норми неможливо,

оскільки підвищена вологість і забур'яненість зернових знижує пропускну здатність молотарки, а полеглість обмежує якісну роботу жнивarki і призводить до зниження робочої швидкості комбайна. Отже, наявність полеглості знижує робочу швидкість і зумовлює пропускну здатність молотарки, яка була б при підвищеній вологості, забур'яненості і навпаки [9].

Наприклад, згідно з актом площа полеглою стеблостою становить 45 %, відповідно $K_n = 0,92$. У даному випадку при встановленні норми продуктивності застосовують $K_{вз} = 0,88$ і норма продуктивності на конкретній площі дорівнюватиме 16,89 га.

1.2. Організація праці на збиранні зернових культур

Для всіх робітників, які перебувають у трудових відносинах з роботодавцем, у тому числі зайнятих на збиранні урожаю зернових культур, на основі Довідника кваліфікаційних характеристик, вип. 2 "Сільське господарство та пов'язані з ним послуги", розробляються робочі інструкції, де визначаються завдання, обов'язки, права та відповідальність робітників [12].

Кваліфікаційні характеристики, вміщені в довіднику, є нормативними документами. За необхідності завдання та обов'язки, включені до типової кваліфікаційної характеристики тієї чи іншої професії, можуть бути розподілені між окремими виконавцями або коло завдань та обов'язків окремих робітників може бути розширене з дорученням їм робіт, передбачених для різних груп професій, однакових за складністю, виконання яких не потребує іншої кваліфікації.

Оскільки кваліфікаційні характеристики трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва містять тільки основні або типові завдання й обов'язки, роботодавець може доповнювати робочі інструкції вимогами робіт, які входять до складу технологічних карт, інструкцій, інших нормативних документів та визначені трудовим договором за умови дотримання правил охорони праці, санітарних норм і вимог безпеки виконання робіт.

Ефективне застосування прогресивно зростаючих розцінок, коли відрядні розцінки зростають пропорційно до збільшення намолоту з 1 га порівняно з урожайністю, визначеною контрольним обмолотом.

У тих випадках, коли на період масового збирання урожаю у зв'язку з виробничою необхідністю для роботи на комбайнах призначають помічників трактористів-машиністів, які мають посвідчення тракториста-машиніста, оплату їх праці рекомендується проводити в розмірі не менше 85 % від заробітку трактористів-машиністів, які працюють на комбайнах. Окремі підприємства формують екіпажі у складі двох комбайнерів і нараховують по 100 % належної заробітної плати кожному.

Оплату праці трактористів-машиністів, зайнятих на відвезенні соломи, і водіїв на відвезенні зерна від комбайна рекомендується провадити в розмірі 80 % від середньої оплати трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (комбайнерів), яких обслуговують зазначені працівники.

Відповідно до норм чинної Галузевої угоди передбачено встановлювати гарантовані доплати та надбавки до тарифних ставок: за інтенсивність праці – 12 %, за високу професійну майстерність на роботах V розряду – 20, VI розряду – 24 %.

Трактористам-машиністам сільськогосподарського виробництва I класу встановлюють гарантовану надбавку у розмірі 20 %, II класу – 10 % від тарифної ставки, водіям I класу відповідно – 25, II класу – 10 % від тарифної ставки [4]. Класність встановлює кваліфікаційна комісія, створена за наказом власника підприємства або уповноваженого ним органу.

Для присвоєння II класу водіям у посвідченні повинен бути дозвіл на керування транспортними засобами категорій "B", "C", "E" або "D", або "D" та "E", а також безперервний стаж роботи водієм III класу на підприємстві – не менше трьох років. Для присвоєння I класу повинен бути дозвіл на керування транспортними засобами

Таблиця 1.3.3

Приклад розрахунку відрядних розцінок на підбиранні й обмолочуванні валків та прямому комбайнуванні, грн (розряд роботи VI)

Культура	Контрольна урожайність, ц/га	Норма продуктивності		Витрати палива, л/га	Відрядні розцінки за одну намолочену тонну		
		га	т		у перші 10 днів +60 %	у наступні 10 днів +30 %	у наступні дні
1	2	3	4	5	6 (гр. 8 x 1,6)	7 (гр. 8 x 1,3)	8 (186,34 грн: гр. 4)
<i>Підбирання й обмолочування валків комбайном "John Deere-9500" після жниварок ЖВП-6,4 ЖВН-6В (при співвідношенні зерна і соломи 1:1,5)</i>							
Озимі зернові	40,0	16,2	64,8	12,4	4,61	3,74	2,88
Ячмінь ярий	27,0	21,5	58,1	9,5	5,14	4,17	3,21
<i>Підбирання й обмолочування валків комбайном "Дон-1500" після жнивarki ЖВН-6В</i>							
Гречка	15,0	8,7	13,1	14,6	13,74	11,17	8,61
<i>Пряме комбайнування без подрібнення соломи комбайном "John Deere-9500" (при співвідношенні зерна і соломи 1:1,5)</i>							
Пшениця яра	35,0	19,9	69,7	12,9	4,27	3,47	2,67
<i>Пряме комбайнування без подрібнення соломи комбайном "Tiscano – 430" (при співвідношенні зерна і соломи 1:1,5; I група поля)</i>							
Пшениця озима	40	16,3	65,2	10,7	4,58	3,72	2,86
<i>Пряме комбайнування з подрібненням соломи комбайном "Єнісей-950" (при співвідношенні зерна і соломи 1:1,5)</i>							
Пшениця озима	40	10,0	40,0	13,6	7,46	6,06	4,66

П р и м і т к а. Наведені розрахунки відрядних розцінок можуть бути використані лише як орієнтири для встановлення на підприємстві відрядних розцінок з урахуванням конкретних умов збирання урожаю зернових культур.

Робочі інструкції та зміни до них погоджують з профспілковим комітетом, а після їх затвердження керівником (власником) підприємства доводять до робітника під розписку [12].

Організація жнив починається з визначення сезонного завдання кожному екіпажу трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва (комбайнерів), яке розробляють виходячи з фактичної площі збирання, продуктивності комбайнів, видової урожайності та якості зібраного врожаю, оптимальних строків збирання урожаю зернових культур та наявної збиральної техніки.

При визначенні сезонного завдання враховують, що зернові культури збирають одним чи двома способами – прямим або роздільним комбайнуванням. При роздільному способі валки підбирають і обмолочують самохідними комбайнами з підбирачем через 2–7 днів після скошування.

Як правило, прямим комбайнуванням збирають культури прямостоячі і чисті, з підсіяними багаторічними травами, а також низькорослі та зріджені, але незабур'янені. Спосіб руху агрегатів, прийнятий при розрахунку норм при довжині гону до 300 м – по колу, а при довжині гону понад 300 м – загінковий [9].

Наприклад, загальна збиральна площа зернових (без кукурудзи) на підприємстві становить 960 га, з них 360 га передбачається обмолочувати з валків. Наявні технічні засоби: комбайни "Дон-1500" – 1 од., комбайни "John Deere-9500" – 2, "Tiscano – 430" – 2, "Єнісей-950" – 2, самохідний агрегат КПС-5Г – 1, жнивarki ЖВП-6,4 – 1, ЖВН-6В – 2, трактор МТЗ-80 – 1 од. Враховуючи всі вищезазначені умови, на підприємстві створено дев'ять екіпажів механізаторів, яким розроблене сезонне завдання на період збиральних робіт (табл. 1.2.1).

Таблиця 1.2.1

Приклад сезонного завдання на збиранні зернових культур

Трактористи-машиністи сільськогосподарського виробництва

Екіпаж (прізвище, ініціали жнивара та помічника)	Марка комбайна, трактора, жнивarki	Сезонне завдання, га	Культура, № поля
Екіпаж 1	МТЗ-80; ЖВП-6,4	170	Пшениця яра
Екіпаж 2	КПС-5Г; ЖВН-6В	140	Ячмінь ярий
Екіпаж 2	КПС-5Г; ЖВН-6В	50	Гречка

Трактористи-машиністи сільськогосподарського виробництва (комбайнери)

Екіпаж (прізвище, ініціали комбайнера та помічника)	Марка комбайна	Сезонне завдання			
		культура, № поля	урожайність, ц/га	га	т
<i>Підбирання й обмолочування валків</i>					
Екіпаж 4	"John Deere-9500"	Ячмінь ярий	27	160	432
Екіпаж 5	"Снісей-950"	Пшениця яра	35	150	525
Екіпаж 3	"Дон-1500" з підбирач.	Гречка	15	50	75
<i>Пряме комбайнування без подрібнення соломи</i>					
Екіпаж 6	"John Deere-9500"	Пшениця яра	35	200	700
Екіпаж 7	"Tucano – 430"	Озимі зернові	40	150	600
Екіпаж 8	"Tucano – 430"	Озимі зернові	40	150	600
<i>Пряме комбайнування з подрібненням соломи</i>					
Екіпаж 9	"Снісей-950"	Озимі зернові	40	100	400

Приклад розрахунку відрядних розцінок на скошуванні зернових і зернобобових культур у валки, грн

Вид механізмів	Марка жнивarki	Культура	Норма продуктивності, га	Розряд роботи	Витрати палива на одиницю роботи, л/га	Відрядні розцінки за 1 га		
						у перші 7 днів +60%	у наступні 5 днів +30%	в інші дні
1	2	3	4	5	6	7 (гр.9 x 1,6)	8 (гр.9 x 1,3)	9 (186,34 грн : гр. 4)
МТЗ-1221	ЖВП-4,9	Пшениця яра	22,3	6	3,7	13,38	10,87	8,36
МТЗ-82.1.26	ЖВП-4,9	Ячмінь ярий	21,4	6	2,8	13,94	11,32	8,71
МТЗ-80	ЖВП-6,4	Пшениця яра	21,0	6	2,2	14,19	11,53	8,87
КПС-5Г	ЖВН-6В	Ячмінь ярий	22,6	6	2,5	13,20	10,73	8,25
СК-5М	ЖВН-6В	Гречка	18,3	6	3,3	16,29	13,23	10,18

На обмолоті зернових та зернобобових культур підприємства самостійно визначають норму праці, за яку провадиться нарахування заробітної плати: за одиницю продукції в тоннах або за одиницю продукції та гектар зібраної площі.

Більш поширеним є нарахування оплати за намолочену тонну, приклад такого розрахунку наведено у табл. 1.3.3.

Відповідно до ст. 90 КЗпП України при відрядній оплаті праці розцінки визначають виходячи з установлених розрядів роботи, тарифних ставок (окладів) і норм продуктивності (норм часу).

Відрядну розцінку визначають діленням погодинної (денної) тарифної ставки, яка відповідає розряду роботи, що виконується, на погодинну (денну) норму продуктивності.

Відрядна розцінка може бути визначена також множенням погодинної (денної) тарифної ставки, яка відповідає розряду роботи, що виконується, на встановлену норму часу в годинах або днях [1].

Крім того, традиційно на збиранні зернових застосовують рекомендовану підвищену оплату у перші дні масового збирання. Наприклад, оплату праці трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва, що виконують змінні норми праці на обмолочуванні зернових, у перші 10 днів, а на скошуванні зернових у валки у перші сім днів масового збирання рекомендують проводити за розцінками, збільшеними на 60 %, іншим працівникам – на 15 %.

Конкретні обмежені календарні строки (у днях), на які встановлюють підвищені розцінки на збиранні урожаю, визначають на підприємстві залежно від наявності машин і кадрів механізаторів у межах оптимальних строків, встановлених для відповідних культур.

Підвищені відрядні розцінки на збиранні урожаю, узгоджені з профспілковим комітетом, за рішенням керівника (власника) сільськогосподарського підприємства можуть бути зменшені або зовсім не застосовуватись при зниженні якості збиральних робіт чи погіршенні якості продукції з вини працівника.

Приклад розрахунку відрядних розцінок трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва на скошуванні зернових у валки наведено у табл. 1.3.2.

Перед встановленням сезонного завдання формують екіпажі трактористів-машиністів з урахуванням їх кваліфікації, психологічної сумісності тощо, кожному екіпажу встановлюють завдання, яке в процесі жнив може коригуватися.

З урахуванням необхідності проведення збиральних робіт в оптимальні строки за наявної технічної бази та трудових ресурсів, як правило, на підприємствах під час жнив роботи тривають протягом усього світлового дня. Тому важливе значення має встановлення режиму праці і відпочинку з дотриманням норм чинного законодавства з праці. За неможливості забезпечити нормальну тривалість робочої зміни найоптимальнішим варіантом є запровадження підсумованого обліку робочого часу.

Пунктом 6.6. чинної Галузевої угоди, укладеної між Міністерством аграрної політики та продовольства України, Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців "Федерація роботодавців агропромислового комплексу та продовольства України" і Професійною спілкою працівників агропромислового комплексу України в сільському господарстві на 2014 – 2016 рр. визначено, що в окремих підрозділах підприємств і на деяких видах робіт, де за умовами виробництва (роботи) не може бути дотримана встановлена для цієї категорії працівників щоденна або щотижнева тривалість робочого часу, допускається запровадження підсумованого обліку робочого часу, крім працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці. При цьому тривалість робочого часу за обліковий період повинна дорівнювати нормі робочого часу за цей період [4].

При підсумованому обліку робочого часу тривалість облікового періоду (місяць, квартал, півріччя, рік) встановлюється колективним договором підприємства.

Робота понад нормальну тривалість робочого часу в певні періоди може компенсуватися меншою тривалістю робочого часу в інші

періоди або наданням додаткових днів відпочинку в межах облікового періоду.

При розробленні та укладанні колективного договору у встановленому порядку узгоджується перелік виробничих підрозділів та категорій робітників, які працюватимуть у режимі підсумованого обліку робочого часу, а також для кожного підрозділу та категорії працівників зазначається тривалість облікового періоду.

При встановленні облікового періоду (норми часу) при запровадженні підсумованого обліку робочого часу необхідно користуватися нормативами тривалості робочого часу, які щорічно розробляються Міністерством соціальної політики України. Річна норма тривалості робочого часу при 40-годинному робочому тижні у 2015 р. становить 2004 години.

При узгодженні підрозділів, що працюватимуть у режимі підсумованого обліку робочого часу та термінів облікового періоду в розділі "Режим праці і відпочинку" колективного договору встановлюється відповідна норма, наприклад, "у режимі річного підсумованого обліку робочого часу протягом дії даного колективного договору працюють працівники цеху рослинництва, автотранспортного цеху, ремонтної майстерні, механізованого току, зерносховища".

Наступним етапом є визначення порядку застосування підсумованого обліку робочого часу, зокрема розпорядку робочого дня.

Умови застосування підсумованого обліку робочого часу, тривалість робочого дня, порядок чергування робочих і вихідних днів визначаються також у колективному договорі.

При підсумованому обліку робочого часу максимальна тривалість щоденної роботи не повинна перевищувати 12, а робочого тижня – 48 годин.

підвищені тарифні ставки (місячні оклади) за міжрозрядними коефіцієнтами до 2,7 до тарифної ставки робітника I розряду відповідного виду роботи чи професії [4].

Враховуючи, що збирання зернових є особливо важливою і відповідальною роботою, та з метою дотримання міжрозрядних співвідношень, рекомендується для визначення годинної тарифної ставки для робіт, що тарифікуються V розрядом, тарифну ставку робітника I розряду (9,86 грн) тарифної сітки трактористів-машиністів підвищити на коефіцієнт 2,3, а робіт, що тарифікуються VI розрядом, – на коефіцієнт 2,7.

Приклад розрахунку годинної тарифної ставки та тарифного заробітку за денну норму праці наведено у табл. 1.3.1, виходячи з мінімальних гарантованих розмірів годинних тарифних ставок окремих категорій робітників, встановлених з 1 січня 2015 року.

Таблиця 1.3.1

**Приклад розрахунку підвищеного розміру денної тарифної ставки робітника I розряду для розрахунку відрядних розцінок на збиранні урожаю 2015 р.
(II група підприємств), грн**

Роботи, які тарифікуються V розрядом	Роботи, які тарифікуються VI розрядом
$9,86 \times 2,3 = 22,68 \text{ грн} \times 7 \text{ год} = 158,76 \text{ грн}$	$9,86 \times 2,7 = 26,62 \text{ грн} \times 7 \text{ год} = 186,34 \text{ грн}$

тики праці. Він складається протягом місяця в одному примірнику окремо по виробничих підрозділах і категоріях працівників. Для кожного працівника у таблиці відводять окремий рядок, в якому записують кількість відпрацьованих годин, умовними літерами зазначають причини невиходу на роботу, наприклад вихідні або святкові дні – "BC" "PB", дні хвороби – "X", відрядження – "CB" "BD", основна щорічна відпустка – "CB" "B" тощо.

1.3. Визначення тарифних ставок, відрядних розцінок та додаткової оплати праці на збиранні врожаю зернових культур

Тарифна сітка для робітників на підприємстві розробляється з дотриманням норм чинної Галузевої угоди і приймається в колективному договорі.

Виходячи з прийнятих на підприємстві тарифних ставок і норм праці, відповідно до умов колективного договору може встановлюватися два види розцінок: за одиницю продукції у тоннах або за одиницю продукції на гектар зібраної площі (у цьому випадку 60–80% фонду оплати праці доцільно спрямовувати для розрахунку розцінки за намолочену тонну зерна). На роботах при скошуванні у валки відрядні розцінки розраховуються за 1 га.

Розцінки необхідно розрахувати перед початком масового збирання урожаю, коли є змога з достатньою точністю визначити урожайність, а отже, і сезонну норму праці по окремих видах збиральних агрегатів, у тому числі шляхом проведення контрольних обмолотів.

Основою для визначення відрядної розцінки є розмір годинної тарифної ставки відповідного розряду роботи.

Пунктом 5.2 чинної Галузевої угоди передбачено, що окремим висококваліфікованим працівникам, які зайняті на особливо важливих, відповідальних роботах, у колективних договорах визначаються

Робота понад нормальну тривалість робочого часу в певні періоди може компенсуватися меншою тривалістю робочого часу в інші або наданням додаткових днів відпочинку в межах облікового періоду.

Графіки виходу на роботу за підсумованим обліком робочого часу затверджуються не менше як на місяць і доводяться до працівників не пізніше як за тиждень до початку місяця, а понад два місяці – за два тижні до їх запровадження.

Невиконання норми робочого часу в обліковому періоді допускається лише в разі встановлення неповного робочого часу.

Не відпрацьований з вини роботодавця час до норми тривалості робочого часу в обліковому періоді оплачується як час простою.

Відпрацьований час понад норму тривалості робочого часу в обліковому періоді оплачується як надурочна робота [4].

У разі застосування режиму підсумованого обліку робочого часу за рахунок збільшення тривалості робочого часу протягом робочого дня (зміни) вихідні дні працівникам надаються у різні дні тижня позачергово кожній групі працівників згідно з графіком змінності.

Якщо робочий день такого працівника за графіком припадає на святковий чи неробочий день, роботу оплачують згідно зі ст. 107 КЗпП України.

У рослинництві при встановленні режиму підсумованого обліку робочого часу на підприємствах усіх форм власності доцільно користуватися нормою чинної Галузевої угоди із встановленням річного підсумованого обліку робочого часу з обмеженням максимальної тривалості роботи на день до 12 годин.

Оскільки в сільському господарстві режим роботи водіїв, зайнятих на перевезенні сільськогосподарської продукції, працівників ремонтних майстерень, складів та інших підрозділів, що обслуговують рослинництво, залежить від режиму роботи трактористів-машиністів,

для них також доцільно встановлювати підсумований облік робочого часу за обліковий період – рік.

При запровадженні підсумованого обліку робочого часу тривалість роботи протягом дня може відхилятися у певних межах від робочого дня нормальної тривалості, аби встановлену законом норму робочого часу було витримано за певний обліковий період (місяць, квартал, рік).

Максимальна тривалість робочого дня в період напружених польових робіт або для окремих категорій працівників встановлюється в колективному договорі.

Відповідно час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) передбачається правилами внутрішнього трудового розпорядку та графіками змінності.

Якщо на підприємстві допущено перевищення прийнятої в колективному договорі на відповідний період максимальної тривалості робочого дня, цей час вважається надурочним. Години роботи, що перевищують робочий час, передбачений в обліковому періоді, вважаються надурочними. Надурочні роботи не повинні перевищувати для кожного працівника чотирьох годин протягом двох днів підряд і 120 годин на рік.

Відповідно до Галузевої угоди (п. 5.15) робота в надурочний час оплачується :

– всі години, відпрацьовані понад встановлену на тиждень норму робочого часу, оплачуються в подвійному розмірі тарифної ставки, окладу працівника;

– якщо надурочні роботи становлять понад 120 год на рік, оплата за відпрацьовані понад цю норму години проводиться у потрібному розмірі не пізніше 15 січня наступного року;

– при відрядній формі оплати праці обсяг виконаної в надурочний час роботи оплачується за подвійними відрядними розцінками.

У разі застосування підсумованого обліку робочого часу як надурочна робота оплачуються всі відпрацьовані години понад норму тривалості робочого часу в обліковому періоді [4].

Якщо в колективному договорі підприємства не передбачено підсумований облік робочого часу, то тривалість щоденної роботи повинна відповідати тривалості, передбаченій у ст. 52 КЗпП України (при шестиденному робочому тижні тривалість щоденної роботи не може перевищувати 7 годин при тижневій нормі 40 годин, 6 годин при тижневій нормі 36 годин і 4 годин при тижневій нормі 24 години).

При запровадженні на підприємстві річного підсумованого обліку робочого часу важливе значення має правильний облік фактично відпрацьованого за обліковий період часу. Враховуючи, що нормативний річний робочий час, (2004 год на 2015 р.), включає і час основних відпусток, при фактичному підрахунку відпрацьованих за обліковий період (рік) годин час перебування працівників у відпустці згідно з графіком потрібно додавати до фактично відпрацьованого часу за рік.

Працівникам, які протягом року з поважних причин (лікарняні, навчання з відривом від виробництва, призив на військову службу тощо) не працювали певний період, *річний нормативний робочий час* (2004 год) при фактичному обліку підсумованого річного часу коригується на період не відпрацьованого з об'єктивних причин часу.

При прийнятті або звільненні з виробничих підрозділів протягом року працівників, що працюють у режимі річного підсумованого обліку робочого часу, нормативним обліковим періодом та нормативним часом є час за фактичний період роботи виходячи з місячної норми робочого часу.

Первинний облік виходу на роботу і відпрацьованого часу проводиться в "Табелі обліку використання робочого часу" (ф. № П-5), затвердженої наказом Держкомстату України від 05.12.2008 № 489 "Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі ста-